

Οινική ιστορία της προαθωνικής Χαλκιδικής

/ [Πεμπτούσια](#)

Image not found or type unknown

Αμπελώνας της Μονής Βατοπαιδίου (Φωτ.: Άρης Φωτιάδης)

Ένα μικρό ταξίδι στην ιστορία της αμπελοκαλλιέργειας στη Χαλκιδική πριν τον 10^ο αι. θα μας βοηθήσει να καταλάβουμε καλύτερα γιατί διατηρήθηκε η χιλιόχρονη παράδοση στο Περιβόλι της Παναγιάς.

Το Άγιον Όρος αποτελεί μια σπάνια περίπτωση στην ελληνική οινική ιστορία. Παρουσιάζει μια αμπελοοινική παράδοση μεγαλύτερη της χιλιετίας που δεν σταμάτησε ποτέ. Στο πέρασμα των αιώνων μπορεί οι αμπελώνες του να καταστράφηκαν από καιρικές συνθήκες, αρρώστιες, πειρατές, κακοδιαχείριση. Άλλοι όμως πήραν τη θέση τους χάρη στην ακάματη φροντίδα των πατέρων που γνώριζαν ότι η ζωή των μονών ήταν απόλυτα συνδεδεμένη με τον ευλογημένο καρπό της αμπέλου. Η οινική ιστορία του Αγίου Όρους συμβαδίζει με την ιστορία των μονών. Αν επιπλέον σκεφτούμε ότι ο οίνος εκτός από απαραίτητο αγαθό στα μοναστήρια ήταν και ανταλλάξιμο ή εμπορεύσιμο προϊόν τότε ίσως κάποιες στιγμές να καθόρισε την τύχη τους.

Ο Άθως ήταν ιερό βουνό και στην αρχαιότητα, αφιερωμένο στο Δία. Τα τοπωνύμια

της περιοχής αποδεικνύουν την ύπαρξη αμπελώνων από αρχαιοτάτων χρόνων. Το ακρωτήριο Δρέπανο ονομαζόταν Άμπελος και έτσι το αναφέρει ο Ηρόδοτος. Σήμερα αποτελεί τμήμα ενός μετοχίου της Μεγίστης Λαύρας.

Στην κλασική εποχή η Χαλκιδική παρήγαγε φημισμένους οίνους όπως τον Μένδιο, τον Ακάνθιο και τον οίνο της Σκιώνης.

Νόμισμα της Μένδης

Ο Θουκυδίδης αναφέρει ένα περιστατικό του Πελοποννησιακού πολέμου που φανερώνει τη σημασία που είχαν οι αμπελώνες στη ζωή των κατοίκων. Τον Σεπτέμβριο του 424 π.Χ. ο Βρασίδας κινήθηκε κατά της Ακάνθου (πόλη κοντά στην Ιερισσό) και οι κάτοικοι αποφάσισαν να γίνουν σύμμαχοί του. Η πόλη τους είχε ισχυρά τείχη που άντεχαν την πολιορκία αλλά στην απόφασή τους μέτρησε ότι δεν είχαν κάνει τρύγο και τα φορτωμένα αμπέλια θα έμεναν στη διάθεση του εχθρού.^[1] Ο οίνος της Ακάνθου πρέπει να ήταν τόσο γνωστός ώστε ο Αθήναιος στους Δειπνοσοφιστές καταγράφει έναν διάλογο ανάμεσα στο κρασί και τον πότη. Φανερώνει ότι την εποχή εκείνη ο μνημένος καταναλωτής γνώριζε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κρασιού που έπινε.

-Για λέγε από πού είσαι;

-Ακάνθιος.

-Διάβολε όντας συμπολίτης του καλύτερου των οίνων είσαι στρυφνός; Πώς έχεις το όνομα της πατρίδας σου κι όχι τους χαρακτήρες των συμπολιτών σου;

Όσο για τον οίνο της Μένδης (πόλη στο μέσο της χερσονήσου Κασσάνδρας) θα πρέπει να ήταν το Chardonnay της εποχής εκείνης. Λευκός και αυστηρός, δηλαδή όχι γλυκός, ήταν το μόνο λευκό κρασί ανάμεσα σε ονομαστά ερυθρά. Εξαγόταν σε

όλο τον Ελλαδικό χώρο αλλά και στον Δούναβη και στα παράλια του Πόντου. Αμφορείς με Μενδήσιο οίνο βρέθηκαν σε ναυάγιο στο Porticello της Ν. Ιταλίας.^[2] Για οίνο της Μένδης ο γλύπτης Λύσιππος σχεδίασε ειδικό αμφορίσκο. Ήταν το δώρο του στον Κάσσανδρο για την ίδρυση της Κασσανδρείας. Η σημαντική λατρεία του Διόνυσου αποτυπώνεται στα νομίσματα της Μένδης. Το τετράδραχμο του 420 π.Χ. φέρει αναπαράσταση του θεού με κάνθαρο πάνω στη ράχη γαιδάρου, που ήταν το ιερό ζώο του Διόνυσου. Αλλά και οι οίνοι της Σκιώνης και της Τορώνης φημίζονταν και ταξίδευαν σε μακρινές αγορές. Ο αμφορέας ήταν έμβλημα των νομισμάτων της Τορώνης.

Στα Στάγειρα της Χαλκιδικής είχε κτήμα και ο φιλόσοφος Θεόφραστος, μαθητής του Αριστοτέλη και συνεχιστής της Περιπατητικής σχολής. Καλλιεργούσε διάφορες ποικιλίες αμπέλου και αφιέρωσε μεγάλο μέρος του βιβλίου 'Περί φυτών αιτίων' στην αμπελοκαλλιέργεια. Πρέπει όμως να παρήγε και κρασί, γιατί στο 'Περί οσμών' γράφει πως αν αναμίξεις οίνο σκληρό και αρωματικό με μαλακό και άοσμο θα έχεις ένα σωστό κρασί. Συμβουλές για ένα τέλειο χαρμάνι ή blend όπως λέμε σήμερα τον 4^ο π.Χ. αι. ^[3]

Ληνοί, δηλαδή πατητήρια, έχουν βρεθεί σ όλη την Χαλκιδική και μαρτυρούν την ενασχόληση των κατοίκων με την οινοποίηση ανά τους αιώνες. Στην Άθυτο βρέθηκε ληνός των κλασικών ή ελληνιστικών χρόνων. Στην αρχαία Όλυνθο υπάρχουν δύο μαρμάρινοι ληνοί ενώ στο κάστρο της Ιερισσού είναι σκαλισμένος σε αρχαίο δόμο γρανίτη.

Είναι γνωστό ότι στον χώρο του Άθω υπήρχαν χωριά πριν την ίδρυση των μονών, άρα υπήρχαν σίγουρα και αμπελοκαλλιέργειες. Στα μέσα του 9^{ου} αι. κτίζεται η μονή Κολοβού, κοντά στην Ιερισσό, που έχει κτήματα και αμπέλια σε μια τεράστια περιοχή εντός και εκτός Άθω. Γι αυτό με χρυσόβουλο του 908 αποφασίζεται να περιοριστεί στην ενορία Ιερισσού-Γοματίου. Οι προστριβές για τη γη ανάμεσα σε μοναχούς και κατοίκους της Ιερισσού οδηγούν στον επίσημο διαχωρισμό της Αθωνικής γης το 943. Τα όρια αυτά έφταναν σχεδόν μέχρι τα Ν. Ρόδα. Στα τέλη του 15^{ου} αι. μεταφέρθηκαν νοτιότερα σ αυτά που ισχύουν ως σήμερα. 4 Ο όσιος Αθανάσιος, ιδρυτής της Μεγίστης Λαύρας, αναφέρει στο Τυπικό του 963 πως όταν έφθασε στον Άθω γύρω στο 959-60 υπήρχαν ήδη αμπελώνες. Πολλοί ασκητές είχαν αγοράσει έτοιμα αμπέλια αλλά είχαν φυτέψει και νέα.

Από τα μέσα του 10^{ου} αι. με την ίδρυση των μονών αρχίζουμε να έχουμε συγκεκριμένες πληροφορίες για την αμπελοκαλλιέργεια στο Όρος αλλά και στην ευρύτερη περιοχή Χαλκιδικής και Θεσσαλονίκης, που θα μας βοηθήσουν στο ταξίδι μας στον μαγικό κόσμο του αγιορείτικου κρασιού.

Σημειώσεις

1. Ι. Παπάγγελου, Άμπελος και οίνος στη μεσαιωνική Χαλκιδική. Ιστορία του ελληνικού κρασιού, εκδ. ΕΤΒΑ 1992
2. Α. Μαραγκού, Το εμπόριο του κρασιού στην αρχαιότητα. Ιστορία του ελληνικού κρασιού, εκδ. ΕΤΒΑ 1992
3. Σ. Κουράκου-Δραγώνα, Αμπελοοινική ιστορία Μακεδονίας-Θράκης, εκδ. ΕΤΒΑ 1998
4. Ι. Παπάγγελου, Οινολογικά της Μονής Ζυγού. Οίνον ιστορώ, εκδ. Κτήμα Γεροβασιλείου, 2004